

Cyngor Celfyddydau Cymru
Strategaeth Gyfalaf 2012/17

Mae Cyngor Celfyddydau Cymru yn ymrwymedig i ddarparu gwybodaeth mewn print bras, Braille, ar dâp sain ac ar ffurf Iaith Arwyddion Prydain. Byddwn yn ceisio darparu gwybodaeth mewn ieithoedd ar wahân i'r Gymraeg a'r Saesneg ar gais.

Mae Cyngor Celfyddydau Cymru yn gweithredu polisi cyfle cyfartal.

Cyflwyniad

Bu'r Cyngor yn dosbarthu arian y Loteri i brosiectau Cyfalaf er 1997. Ers hynny rhoddodd dros £111,048,872i gyfanswm o 1,599 o sefydliadau ledled Cymru.

Drwy wneud hynny, trawsnewidiasom dirwedd celfyddydau Cymru: creodd adeiladau o bwys megis Canolfan Mileniwm Cymru a Glan yr Afon, Casnewydd, gyfleoedd pwysig newydd i bobl fwynhau'r celfyddydau; sbardunwyd adfywio a datblygiad economaidd ehangach wrth i ni fuddsoddi yng Ngaleri, Caernarfon, Theatr Mwldan a Chanolfan y Celfyddydau, Aberystwyth; cododd Canolfan Grefft Rhuthun a Mostyn broffil rhyngwladol y celfyddydau gweledol a chrefftau; datblygodd Plant y Cymoedd a Chapter gyfleusterau diwylliannol bywiog o arwyddocâd cenedlaethol a ddefnyddir yn helaeth ac sy'n rhan annatod o'u cymunedau.

Drwy gydol hyn, un o'r egwyddorion sylfaenol yw ymroddiad i ansawdd y dyluniad. O ganlyniad mae gan Gymru erbyn hyn nifer o adeiladau sy'n bensaernïol nodweddiadol ac enillodd nifer ohonynt wobrwyon cenedlaethol a rhyngwladol.

Comisiynasom adolygiad allanol gan Artservice o'n cynllun Cyfalaf Loteri ac yn 2010 cyflwynodd ei gasgliadau. Yn yr adroddiad roedd sylwadau ffafriol iawn ar gyflawniadau'r buddsoddiad Cyfalaf hyd yn hyn ac awgrymodd nifer o feysydd i'w hystyried yn bellach.

Daw'r fath ystyriaeth ar adeg pan na all her y cyd-destun ariannol ac economaidd fod yn fwy. Lleihawyd arian cyhoeddus yn sylweddol ac arian cyfalaf ar gyfradd fwy o'i gymharu. Cwestiyna rhai hefyd a ddylid buddsoddi mewn adeiladau gan weld ariannu gweithgarwch yn bwysicach.

Ond yn ein barn ni, nid nawr yw'r amser i orffwys ar ein rhwyfau. Credwn fod gwaith pwysig eto i'w wneud a theimlwn yn gryf iawn fod rhaid i ni ymglyfnerthu ein cyflawniadau presennol ac adeiladu arnynt. Erbyn hyn yng Nghymru mae gennym rwydwaith o gyfleusterau o safon ryngwladol sydd angen eu meithrin a'u cynnal. Ond mae ardaloedd allweddol o'r wlad lle ceid llai o fuddion buddsoddi cyfalaf ac sy'n gofyn am yr un safon o gyfleusterau a gymerir yn ganiataol mewn rhannau eraill o Gymru.

Noda'r Strategaeth ddrafft hon nifer o ddewisiadau am fuddsoddi yn y dyfodol. Daeth rhai i'r fei drwy ailarchwilio'r polisi ariannu a orffenasom y llynedd sef drwy ein Hadolygiad Buddsoddi Daw eraill o gasgliadau Adolygiad Artservice.

1. Y fframwaith polisi

Ni chymerodd ein Hadolygiad Cyfalaf yn ganiataol y dylai fod rhaglen Cyfalaf y Loteri. Deallwn y farn bod buddsoddi cyfalaf pellach ar adeg o gyni ac yn enwedig mewn cyfleusterau newydd i'r celfyddydau yn rhywbeth na allwn ei fforddio. Ond pryderwn a allwn fforddio peidio â buddsoddi?

Ni wariwn yn afradlon neu'n ddiamcan. Arian Cyfalaf y Loteri i'r celfyddydau yw buddsoddi yn asedau diwylliannol y genedl er budd cyhoedd Cymru. Arbedion twyllodrus, yn ein barn ni, byddai caniatáu defnyddio'r asedau hynny ar lefel lai na'u potensial llawn neu adael iddynt adfeilio.

Fel arfer defnyddid Cyfalaf y Loteri i wneud y canlynol:

- gwella, adnewyddu neu greu adeiladau i'r celfyddydau
- prynu offer a cherbydau
- comisiynu a chreu celfyddyd gyhoeddus
- cefnogi datblygiad a chynhyrchiad ffilm

Cynigir yr arian gan ddisgwyl y byddai'n gwneud y canlynol:

- darparu budd cyhoeddus profadwy
- cyflawni rhagor o hygyrchedd i'r celfyddydau
- codi safon y celfyddydau
- bod yn sbardun i ddenu buddsoddiad arall yn y celfyddydau
- cynorthwyo sefydliadau celfyddydol i fod yn fwy cynaliadwy'n ariannol
- darparu proses wedi'i rheoli o fuddsoddi mewn camau sy'n hybu'r ymarfer gorau wrth gynllunio, caffael a darparu prosiectau cyfalaf
- enghreifftio'r safonau uchaf (yn enwedig o ran ansawdd dylunio ac adeiladu'r prosiectau adeiladau)

Y rhain o hyd yw'r sylfeini ein Strategaeth newydd.

Ond rhaid iddi fynd ymhellach na seiliau syml. Rhaid iddi sicrhau datblygiad, gwelliant a newid. Rhaid iddi gefnogi'r pedair blaenoriaeth gelfyddydol.

Dyma'r blaenoriaethau:

1. Cefnogi creu celfyddyd wych
2. Annog rhagor o bobl i fwynhau a chymryd rhan yn y celfyddydau

3. Cynyddu economi'r celfyddydau
4. Datblygu effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd ein busnes

Cefnoga'n Strategaeth y blaenoriaethau drwy ymateb i anghenion artistiaid, sefydliadau celfyddydol a'r cyhoedd gan weithio i sicrhau bod gwell hygyrchedd i'r celfyddydau a dymchwel rhwystrau sy'n atal yr ystod ehangaf bosibl o bobl rhag mwynhau'r celfyddydau a chymryd rhan ynddynt.

2. Cyflawni ffordd gydlynus o fynd ati

Ni ellir penderfynu mewn gwagle am ddefnyddio Cyfalaf y Loteri a rhaid eu gweld yng nghyd-destun penderfyniadau ehangach ariannu'r celfyddydau. Rhydd Cyngor y Celfyddydau, Llywodraeth Cymru, awdurdodau lleol, Prifysgolion ac ystod o ymddiriedolaethau, sefydliadau, cyrff cyhoeddus a phreifat arian prosiect a refeniw i'r celfyddydau.

I gael effaith fwyaf o'r Loteri, rhaid i arian cyfalaf wella a chyfannu ffynonellau eraill o arian. Mae'r Cyngor yn awyddus iawn i ystyried yn ddychmyglon sut y gall arian y Loteri a grant mewn cymorth gydweithio i gyflawni'r canlyniadau yr hoffai eu cael.

Wrth wraidd ein buddsoddiad yn y celfyddydau mae'r portffolio newydd o sefydliadau sy'n cael arian refeniw. Crewyd y portffolio drwy'n Hadolygiad Buddsoddi. Cynrychiola rwydwaith o sefydliadau mawrion a bychain fydd ar flaen y gad o ran datblygu celfyddydau Cymru benbaladr. Cefnogir llawer o'r rhain ar y cyd gan bartneriaid ariannu eraill, fel arfer un o awdurdodau lleol, prifysgolion neu golegau Cymru.

Mae gennym ddisgwyliadau uchel o'n portffolio newydd. Rydym am iddynt ffynnu ac nid llusgo byw'n unig. Felly mantais i bawb yw sicrhau y cânt bob cyfle i lwyddo. Bydd gan raglen Gyfalaf y dyfodol swyddogaeth allweddol i sicrhau bod gan y sefydliadau hyn y cyfleusterau a'r adnoddau angenrheidiol i greu a chyflwyno gwaith o safon, cymryd gwaith i gynulleidfa ehangach a chefnogi ymarferwyr creadigol wrth ddatblygu a chyflwyno gwaith newydd. Mae'n hanfodol felly fod blaenoriaethau arian Cyfalaf yn gweddu â chanlyniadau'r Adolygiad Buddsoddi a'u defnyddio i

gefnogi'r portffolio newydd, fel y bydd ffordd gydlynus o ddatblygu a chynyddu'r celfyddydau.

Ni ddiwalla'n portffolio holl anghenion datblygu celfyddydau Cymru. Derbyniwn y gall fod anghenion a chyfleoedd sy'n bwysig yn strategol nad yw bob amser yn paru â sefydliad presennol sy'n cael arian refeniw. Lle rhydd prosiect achos cryf dros ei ariannu, dylem fod yn barod i'w ystyried ar sail ei rinweddau strategol.

3. Gwneud i fuddsoddi cyfalaf weithio'n galetach

Gwyddom na ddaw eto y lefelau ariannu uchel a gafwyd yn nyddiau cynnar y Loteri, er disgwyliwn weld ychydig bach o gynnydd dros y blynyddoedd nesaf. Bydd trwydded gyfredol Dosbarthwr y Loteri yn weithredol hyd at 2019. Gan ddefnyddio dyraniadau blaenorol Cyfalaf yn gymhariaeth, rhoddai cyllideb flynyddol o £5-£6 miliwn y flwyddyn rhwng £25-£30 miliwn yn y pum mlynedd 2012-2017.

Ar un lefel, mae £30 miliwn yn amlwg yn swm mawr o arian. Ond nid yw'n ddigon i gefnogi nifer mawr o brosiectau a rhywbeth prin fydd mentrau drud ar raddfa fawr (os ydynt yn fforddiadwy o gwbl).

Bydd angen i ni ddefnyddio'n harian yn gall i gael effaith fwyaf y buddsoddiad. Er enghraifft, mae'n debyg y bydd arnom eisiau rhoi blaenoriaeth fwy ar adnewyddu cyfleusterau cyfredol yn hytrach nac adeiladu o'r newydd (er mae'n bosibl mewn amgylchiadau eithriadol fod prosiect adeiladu o'r newydd yn cyflwyno achos argyhoeddiadol iawn ei fod yn cwrdd ag angen diymwad). Bydd arnom angen hefyd weithio'n agos â dosbarthwyr eraill y Loteri, Llywodraeth Cymru ac asiantaethau eraill i gael yr effaith fwyaf o'r buddsoddiad drwy gynlluniau a ariennir ar y cyd. Bydd hyn yn arbennig o bwysig o ran prosiectau trawsddiwylliannol a'r rhai y gellid eu cysylltu â chynlluniau adnewyddu ehangach.

Mewn rhai achosion, gall cyfradd is o fuddsoddiad cyfalaf y Cyngor (dan 50% o gyfanswm costau'r cynllun) gyflawni buddion i'r celfyddydau drwy sicrhau y gall cynlluniau neu brosiectau amldefnydd gyda blaenoriaethau eraill (er enghraifft, treftadaeth neu addysg) gynnwys y celfyddydau a bod o fudd iddynt. Ni ddylai'r rhaglen felly gollu'r gallu i fuddsoddi symiau bychain

mewn cynlluniau y teimlwn yn sicr y daw buddion costeffeithiol a diriaethol i'r celfyddydau a gweddu â'n blaenoriaethau strategol.

Mewn byd delfrydol, byddai gan bob buddsoddiad cyfalaf ganlyniad cadarnhaol digamsyniol. Yn y rhan fwyaf o achosion, mae hynny'n wir. Ond gwyddom o'r gorau y gall prosiectau cyfalaf fod yn broblemus.

Mater allweddol o bryder yw'r effaith bosibl o ran refeniw ar gynllun Cyfalaf.

Yn nyddiau cynnar iawn y Loteri dychmygai pobl y byddai buddsoddiad o'r fath yn niwtral o ran refeniw neu o gymorth i sefydliadau ddod yn fwy proffidiol. Ond mae'r gwir yn fwy cymhleth.

O'n profiad o brosiectau'r gorffennol, mae'n amlwg na ddarparodd rhagamcaniadau refeniw bob amser amcangyfrif cywir o'r anghenion ariannol ar ôl cwblhau. Gall fod yn anodd iawn asesu anghenion ariannol lleoliad neu gyfleuster newydd – neu gloriannu'n gywir effaith cyfleuster newydd neu adnewyddedig – ond bydd yn hanfodol i werthuso anghenion refeniw mor realistig â phosibl. Os yw'r buddsoddiad i gael effaith gadarnhaol ac nid negyddol, rhaid nodi unrhyw refeniw ychwanegol neu newydd a'i ystyried yn llawn gan bob rhanddeiliad ar gam cynnar yn natblygiad unrhyw gynllun neu brosiect newydd.

Mae cynaliadwyedd ariannol yn hanfodol i'r celfyddydau ac rydym yn hynod ymwybodol o'r bartneriaeth sy'n bodoli â phartneriaid eraill (yn arbennig awdurdodau lleol) a'u swyddogaeth wrth fuddsoddi yn yr isadeiledd a'i gefnogi. Yn y tymor byr, bydd gan awdurdodau lleol lai o arian i'w fuddsoddi mewn prosiectau cyfalaf Ond os ydym i gael y gwerth mwyaf o arian y Loteri, dylem ystyried a yw buddsoddi cyfalaf yn gymorth i sicrhau buddsoddiad parhaus rhanddeiliaid eraill yn y celfyddydau.

4. Blaenoriaethau'r Cynllun Cyfalaf

Cynigiwn y blaenoriaethau canlynol i fwydo ein penderfyniadau ariannu yn y dyfodol.

- 1. Datblygu seilwaith y celfyddydau** – y nod fydd cynyddu cynhwysedd creadigol a sefydliadol o sefydliadau celfyddydol allweddol i wireddu potensial llawn eu cyfleusterau. Ein portffolio fyddai'r canolbwynt , er y rhoddid ystyriaeth i brosiectau sy'n strategol arwyddocaol ar sail eithriadol
- 2. Cwblhau'r seilwaith cenedlaethol** – ystyrir nifer bach o fylchau daearyddol a diwylliannol allweddol yng nghelfyddydau'r genedl. Er enghraifft, mae datblygiad celfyddydau Wrecsam a Blaenau'r Cymoedd yn flaenoriaethau arbennig
- 3. Cynnal safon y seilwaith** – bydd buddsoddiad ar gael i gyfleusterau a lleoliadau presennol yn gymorth i gadw eu safon a'u galluogi i ffynnu
- 4. Gwella hyfywedd a chynaliadwyedd sefydliadau celfyddydol allweddol** – rydym am fuddsoddi mewn mentrau cyfalaf â gogwydd entrepreneuriaidd a masnachol sydd wedi'u cynllunio'n benodol i gynyddu incwm a lleihau costau. Mae gennym ddiddordeb arbennig mewn mentrau sy'n cyfuno partneriaeth â chydweithio rhwng gwahanol sefydliadau
- 5. Adnewyddu a'r diwydiannau creadigol** – cefnogwn brosiectau creadigol sy'n rhan o raglenni adnewyddu ehangach sy'n datblygu a thyfu economi celfyddydau Cymru. Mae gennym ddiddordeb arbennig mewn datblygu gweithleoedd creadigol lle mae angen clir yn y farchnad a model busnes cynaliadwy'n ariannol
- 6. Arfogi'r celfyddydau i ffynnu** – rhoddwn gymorth i sefydliadau i sicrhau bod gennym yr offer cywir i'r her greadigol sydd o'u blaenau. Ein blaenoriaeth fydd y sefydliadau neu'r prosiectau sy'n rhan o seilwaith y celfyddydau neu sy'n chwarae rhan bwysig wrth ei gefnogi, gan gynyddu hygyrchedd i'r celfyddydau ledled Cymru
- 7. Hyrwyddo prosiectau enghreifftiol o gelfyddyd gyhoeddus** - disgwyliwn i bob prosiect seiliedig ar adeilad i gynnwys strategaeth briodol o ran celfyddyd gyhoeddus yn ei gynlluniau cyffredinol. Ond byddwn yn barod i ystyried darnau o gelfyddyd gyhoeddus a gomisiynir yn unigol os ydynt yn rhan o strategaeth adnewyddu ehangach ag ôl meddwl arni

Ymhlith y meysydd buddsoddi cyfalaf posibl y rhoddir llai o flaenoriaeth iddynt bydd:

- cynlluniau adeiladu o'r newydd nad ydynt yn rhan o'r seilwaith cenedlaethol
- cyfleusterau amldeffnydd cymunedol, heblaw y cynrychiolant lefelau uchel o fudd i'r celfyddydau a rhoi elw da yn ôl yn yr hir dymor (yn ddiwylliannol ac ariannol) ar fuddsoddiad y Loteri
- sefydliadau a chyfleusterau nad ydynt yn ein portffolio heblaw eu bod yn rhan o gynllun strategol a oedd yn flaenoriaeth bendant neu ystyrir eu bod o bwys mawr yn strategol a lleol

Ni chynigiwn roi arian Cyfalaf am y canlynol:

- prosiectau adeiladau mewn ysgolion (fel arfer nid ystyrir y rhain heblaw y llenwant fwch a nodir yn strategol yn narpariaeth y celfyddydau)
- prynu offerynnau cerddorol
- lleoliadau y mae awdurdodau lleol yn eu perchnogi a'u rheoli nas nodwyd yn flaenoriaethau strategol

4.1 Datblygu seilwaith y celfyddydau

Maes allweddol o'n strategaeth fydd sicrhau bod gan sefydliadau yn ein portffolio y cyfleusterau a'r offer i greu, darparu a chyflwyno gwaith o safon.

Bydd buddsoddi cyfalaf yn y dyfodol felly'n gweddu'n agos â blaenoriaethau a nodir yn nogfen strategol yr Adolygiad Buddsoddi, Adnewyddu a Thrawsnewid. Ein nod ddylai fod i greu seilwaith celfyddydol o'r radd flaenaf yng Nghymru sy'n cynnwys rhwydwaith o gyfleusterau ac asiantaethau celfyddydol annibynnol a'r lleoliadau y mae awdurdodau lleol yn eu perchnogi a'u rheoli a nodwyd yn rhan hanfodol o'r seilwaith.

4.2 Cwblhau'r seilwaith cenedlaethol

Nododd ein hen Strategaeth Gyfalaf fylchau yn narpariaeth y celfyddydau (er enghraifft, yn Wrecsam a Blaenau'r Cymoedd). Erys y rhain a dylent barhau i fod yn flaenoriaethau. Hefyd mae gorffen cyfleuster newydd Bangor (a ddatblygir) ac adnewyddu Theatr Clwyd yn hanfodol i gynnal seilwaith effeithiol yn y Gogledd. Aiff cynlluniau eraill sydd yn yr arfaeth neu

a gwblhawyd yn ddiweddar (Oriol Gelf Glynn Vivian, Sherman Cymru, Chapter) â'r afael ag anghenion datblygu a nodwyd gynt.

Cafwyd buddsoddi cyfyngedig mewn gwella ac adnewyddu lleoliadau celfyddydau byw ym Mhowys. Cynigiwyd gynt gynllun i adnewyddu Theatr Hafren, ond nid oedd yn bosibl rhoi iddo flaenoriaeth ar yr adeg honno oherwydd ymroddiadau eraill ar y gweill eisoes. Dim ond ychydig o brif gynlluniau a gafwyd yn Ardal Cynllun Gofodol Sir Benfro Llywodraeth Cymru (er y cefnogid sawl cynllun cyfleusterau addysgol a chymunedol yno). Dylid ystyried yn ofalus brosiectau yn yr ardaloedd hyn cyn belled â'u bod o ansawdd a phwysigrwydd strategol digonol, a bod ganddynt ymroddiad a chefnogaeth weithredol eu hawdurdod lleol.

O ran darpariaeth y celfyddydau, cafodd y celfyddydau perfformiadol a gweledol a chreffft gyfoes fuddsoddiad sylweddol mewn cyfleusterau. Lleoliad o safon ryngwladol i opera, theatr gerdd a'r celfyddydau perfformiadol yw Canolfan Mileniwm Cymru. Er bu buddsoddi cyfyngedig mewn cyfleusterau arbennig i gerddoriaeth, dyma faes a gafodd fudd o welliannau i gyfleusterau perfformio ac ategol.

Cafodd dawnns hefyd fudd o amrywiaeth o gyfleusterau cynhyrchu ac ymarfer newydd (megis yng Nghanolfan Mileniwm Cymru, Glan yr Afon a Chanolfan y Celfyddydau, Aberystwyth) a lleoedd perfformio gwell a newydd. Ond ledled Cymru roedd diffyg cyfleusterau arbennig o hyd i bobl ddawnsio neu i'r sector hwnnw adeiladu ar y cynnydd a fu ym myd dawnns yn enwedig ar y lefel gymunedol.

Canlyniad tebygol ein huchelgais i ddatblygu rhwydwaith newydd o Glystyrau Dawnns mewn lleoliadau ledled Cymru yw galw am fuddsoddiad Cyfalaf. Dylid rhoi blaenoriaeth uchel felly i greu lleoedd arbennig i ymarfer a chynhyrchu dawnns ac ymgyfranogi ohoni, yn enwedig wrth ei chyfuno â lleoliadau a chyfleusterau cyfredol. Galluogai hyn iddynt estyn cyfleoedd i bobl ymgysylltu â dawnns.

4.3 Cynnal ansawdd y seilwaith

Creodd y buddsoddiad cyfalaf sylweddol dros y 14-15 mlynedd diwethaf rwydwaith o gyfleusterau celfyddydol o'r ansawdd uchaf. Er bod rhai

bylchau o hyd yn y seilwaith, rhaid cadw ystod o'r cyfleusterau a'r gweithiau celfyddyd o safon rhag adfeilio dros y pump a deng mlynedd nesaf.

Mae'n bosibl bod eisiau ar leoliadau a gafodd fudd gan fuddsoddiad cyfalaf – neu a adeiladwyd o'r newydd 5-10 mlynedd yn ôl – ragor o fuddsoddiad i'w hadnewyddu (megis mynd i'r afael â diffygion yn yr adeilad a amlygwyd drwy brofiad a defnydd). Rhaid i ni adfer ansawdd cyfleusterau drwy ailaddurno, adnewyddu a chael offer newydd, ailgynllunio arlwygo a lleoedd marchnata a gweithiau eraill. Ymhellach na hyn, newidia wyneb sector y celfyddydau a diwylliant a phery'r newid hwn; newidia anghenion y cyfleusterau hefyd.

Felly dylai sicrhau na leiheir gwerth y buddsoddiad cyfalaf a fu wrth greu seilwaith celfyddydol gan ddiffyg cynnal a chadw adeiladau i safon uchel neu ymateb i gyfleoedd newydd fod yn flaenoriaeth allweddol.. Mae arnom angen diweddarau ac estyn cyfleusterau lle bydd hynny'n cyfrannu at lwyddiant creadigol ac ariannol y sefydliad ac yn gymorth i sicrhau cynaliadwyedd at y dyfodol. Gallai archwiliad cenedlaethol i gyflwr ac anghenion cyfalaf parhaus y cyfleusterau a ariennir gan y Cyngor ffurfio sail am gynllun buddsoddi cenedlaethol i sicrhau y cynhelir ansawdd seilwaith y celfyddydau.

4.4 Gwella hyfywedd a chynaliadwyedd sefydliadau celfyddydol allweddol

Ar adeg o gynni o ran y pwrs cyhoeddus, mae'n hanfodol bod pob sefydliad celfyddydol yn cynhyrchu'r incwm mwyaf a nodi ffyrdd o ehangu eu seiliau ariannol drwy fuddsoddiad cyfalaf. Hoffwn gefnogi sefydliadau celfyddydol wrth ddatblygu ffyrdd entrepreneuriaidd a masnachol o fynd ati i gwrdd â'r her a wynebant , a'r rhai a ddangosai ffyrdd dychmyglon o gynyddu eu cynaliadwyedd drwy barhau i gefnogi sefydliadau llwyddiannus.

Gall hyn gynnwys datblygu gweithle a chyfleusterau i'w llogi (megis yng Ngaleri yng Nghaernarfon); gwella ac estyn gweithrediadau bar ac arlwygo; datblygu cyfleoedd manwerthu newydd; neu drwy greu cyfleusterau sy'n cynhyrchu incwm neu wasanaethau newydd eraill, gan gynnwys buddsoddi yn yr offer sinema digidol diweddaraf; systemau gwerthu dros y we; gwasanaethau talu i barcio; a datblygu lleoedd neu gyfleusterau i'w rhentu neu osod ar brydles.

Gellid defnyddio buddsoddi cyfalaf hefyd i gefnogi effeithlonrwydd mwy a lleihau costau, megis drwy wella cronfeydd data a gwasanaethau rhyngryd; lleihau ynni mewn adeiladau; gwella effeithiolrwydd gweithredol a rhannu gwasanaethau a chyfleusterau. Mewn rhai achosion gallai hyn feddwl partneriaeth â'r sector preifat.

Buddsoddiad cyfalaf a gynllunnir i gynyddu ac amrywio sylfaen incwm sefydliad a rhaid cael pwyslais cryf hefyd ar ddarparu gwasanaethau a datblygu ffrydiau incwm sy'n fasnachol weithredol. Gallai fod angen ffyrdd newydd o feddwl am sut y gall sefydliadau sydd wedi arfer dibynnu ar gymhorthdal ddatblygu ffyrdd ac ymarferion gweithredu gwahanol sy'n canolbwyntio'n gliriach ar y waelodlin.

Dylai cynlluniau sy'n gwella cynaliadwyedd a chynhyrchu ffrydiau incwm newydd gael blaenoriaeth uchel. Gallai'r flaenoriaeth hon fod yn gymwys i sefydliadau refeniw a lleoliadau y tu allan i'r portffolio ond sydd â swyddogaeth strategol yn narpariaeth leol y celfyddydau (gan gynnwys lleoliadau a reolir gan awdurdodau lleol ,os cwrddant â meini prawf y cynllun).

4.5 Adnewyddu a'r diwydiannau creadigol

Cydnabuwyd pwysigrwydd cynyddol y diwydiannau hyn yn fframwaith ehangach adnewyddu economaidd ym Mhrydain. Mae'r diwydiannau hyn yn sector allweddol i dwf economaidd sydd ei angen yn lle ein diwydiannau cynhyrchu traddodiadol ym Mhrydain. Maent hefyd yn un o'r chwe maes blaenoriaeth a nodir yn Rhaglen Adnewyddu Economaidd Llywodraeth Cymru.

Nid torri tir newydd sydd yma. Bu nifer o fentrau pwysig eisoes: Canolfan diwydiannau creadigol a sefydlwyd ers talm yn Chapter; prosiectau gweithle wedi'u seilio ar grefftau gwledig megis Canolfan Grefft Rhuthun; a chynnwys gweithle mewn sawl cynllun a ariennir gan y Loteri Cyfalaf gan gynnwys Canolfan y Celfyddydau, Aberystwyth, Galeri, Theatr Mwldan; Celf yn y Bae /Artistiaid Tref Bute).Ond erys lle am fuddsoddiad pellach yn y sector yn enwedig yn y Gogledd a'r Canolbarth.

Mae cynlluniau cyfalaf yn llwyddiannus yn aml wrth gael arian adnewyddu ac mae'n faes lle gellir cael yr effaith fwyaf o'r buddsoddiad drwy gael arian cyfateb gan asiantaethau eraill. Dylid felly rhoi blaenoriaeth uchel i

gynlluniau cynaliadwy sy'n rhan o fentrau adnewyddu eraill sydd â'r nod o gefnogi'r sector creadigol a hyrwyddo twf a ffyniant busnesau heb orfod cael cymhorthdal parhaus. Hefyd yn yr un ffordd dylid blaenoriaethu datblygiadau trawsddiwydiannol sy'n cyfuno gwahanol asiantaethau ariannu, ymarfer celfyddydol a chyfryngol a chael yr effaith fwyaf o fuddsoddiad cyfalaf y Loteri.

4.6 Arfogi'r celfyddydau i ffynnu

Mae buddsoddi parhaus mewn offer yn hanfodol i seilwaith y celfyddydau i sicrhau bod y cyfleusterau technegol ac fel arall yn ddiweddar ac o safon a gall y sefydliadau a'r lleoliadau gyflwyno gwaith o safon. Felly mae buddsoddi yn yr offer diweddaraf, cael offer newydd yn lle hen rai a gosod o'r newydd yn hanfodol.

Hanfodol hefyd yw arian i brynu offer gan gynnwys cerbydau teithio i gwmnïau cynhyrchu, offer technegol i theatrau ac arddangosfeydd ac offer anhepgor megis lloriau dawnys cludadwy a systemau swyddfa docynnau wrth gynnal sector effeithiol a all gynhyrchu gwaith o safon i'r gynulleidfa ehangaf.

Felly dylai'r Rhaglen gefnogi prynu a diweddarau offer i sefydliadau a lleoliadau (refeniw a phrosiect) sydd â swyddogaeth allweddol wrth gyflwyno gwaith i gynulleidfaoedd ledled Cymru. Cynigir y dylid cyfyngu ar geisiadau fel arfer i £100,000.

4.7 Hyrwyddo prosiectau celfyddyd gyhoeddus enghreifftiol

Mae celfyddyd gyhoeddus yn faes penodol lle bu'r rhaglen yn cydweithio â chynlluniau adnewyddu i godi safon a lefel celfyddyd gyhoeddus. Canlyniad hyn oedd partneriaethau cynhyrchol ag amrywiaeth o awdurdodau lleol ac asiantaethau eraill a dylid eu parhau.

Yn ddiweddar bu datblygiad sylweddol mewn syniadau am gelfyddyd gyhoeddus. Mae lle i'r darn unigol ond daeth i'r amlwg y syniad gwell a mwy boddhaol o'i gyfuno â chynlluniau pensaernïol ac amgylcheddol. Dros y ddau ddegawd diwethaf newidiodd ymarfer celfyddyd gyhoeddus o fod yn ymyrraeth seiliedig ar y gwrthrych i fod yn broses seiliedig ar ymarfer, gan ddwyn i'r brif ffrwd syniad yr ymyrraeth dros dro. Aeth tirwedd gelfyddyd gyhoeddus yn fwy cymhleth a dychmyglon.

Nod pwysig strategaeth ehangach Celfyddyd Gyhoeddus y Cyngor yw i ni ddatblygu a chyflwyno , mewn partneriaeth, raglen arloesol o brosiectau celfyddyd gyhoeddus sy'n gosod ansawdd wrth wraidd y cyflwyno a'r canlyniadau. Cefnogir y nod hwn gan ein buddsoddiad Cyfalaf y Loteri yn y maes hwn.

5. Sylwadau i gloi

Casgliad Adolygiad Rhaglen Gyfalaf Gelfyddydol y Loteri gan Artservice yn 2010 oedd:

“Trawsnewidiodd y rhaglen dirwedd ddiwydiannol Cymru a chyflwyno rhwydwaith o leoliadau o safon i'r 21ain ganrif.

Bu'r rhaglen yn gydlynus a strwythuredig ac wedi'i ddylunio i greu rhwydwaith cenedlaethol ac wedi mynd i'r afael yn dda â blaenoriaethau strategol o ran daearyddiaeth ac anghenion celfyddydol. Ysbrydolodd ddadeni creadigol newydd a hunangred yn y celfyddydau a gyffyrddodd â bron pob rhan o Gymru”

Ond er bod boddhad yn llwyddiannau'r gorffennol, nid da lle gellir gwell. Byddwn wrth ein bodau i gael clod tebyg ar ddiwedd ein rhaglen Gyfalaf nesaf.